

Kamillik və sənət zirvəsi MIKELANCELO

Əgər deyilənlərə inansaq, Mikelancelo bir rəssam, eləcə də bir insan kimi çox qüvvətli şəxsiyyət olub. O, öz təbəcciliyində olan insanlara da sört münasibət bəsləyib. Həmin insanlar Mikelancelonun əlinin altında 10, 20, hətta 30 il işləyiblər. O vaxtın orta yaş həddi qırx idi. Bu nisbətə demək olar ki, həmin adamlar bütün ömürlərini Mikelanceloya həsr edə bilsələr.

Hər bir sənət əsəri incilər cərgəsində özünə yer qazanmaq üçün ürəkdən işlənməlidir. Bu sıradan yerinə yetirilən hər hansı bir əsərə görə, hər hansı bir sənətkar – rəssam, ya heykəltəraş dünya şöhrəti qazana bilər. Bu mənada bütün yaradıcılığı boyu bir çox şah əsərlərinə imza atan Mikelancelo sənətkarlar arasında xüsusi yer tuturdu.

Onun işindən çıxan incilər arasında Sikstin kapellasının tavanında çəkdiyi incil süjetləri, Davudun mərmər heykeli, Romadakı müqəddəs Pyotr kilsəsindəki monumental lövhələr diqqətə layiqdir. Bir sənətkar kimi Mikelancelo o qədər qüvvətli və təkraredilməz idi ki, hələ sağlığında onun sənətini ilahiləşdirmişdilər.

Yüz illər boyunca Mikelancelo əzabkeş, tənha həyat sürən bir dahi təsəvvürü yaradıb. Belə deyirlər ki, o, ömrü boyu maliyyə sənətinin sınığını çəkib. Əslində, Mikelancelo həyatının çox hissəsini firavan yaşayıb. Əsas məsələ onda idi ki, o necə həyat keçirir-keçirsin, öz sənəti üçün şam kimi alışıb yənmaqdaydı.

Mikelancelonun yaşadığı dövrdə ziyətlərə, bəlkə də minlərlə sənətkar yaşayıb-yaratdı da, nəsilərlə ötürüb keçsə də, bu əvəzolunmaz sənətkarın dünyaya gətirdikləri ölməz sənət inciləri sayılır.

Bu dahinin yaşadığı həyat müxtəlif suallar, müəmmalar ortaya gətirir. Mikelancelo inqilabı bir oyyəyama – İntibah dövründə dünyaya gəlib. Elə bir dövrdə ki, qədim dünyanın fəlsəfəsi, xaçpərəst ortadövrünün mühafizəkar dəyərləriylə baş-başa gəlirdi. Mikelancelonun sənətinə hər iki fikir dünyası

güclü təsir göstərmiş. Bu münaqişə onun gündəlik şəxsi həyatına, zənginlərlə apardığı mübarizəyə, öz ailə üzvlərinə, ən başlıcası isə özünün şəxsi mürəkəb hissələrinə bələnməmiş həyat yoluna hopmuşdu.

Mikelancelo çox ziddiyyətli bir adam idi. O, bəzən əliaçıq, təkəbbürlü, təvazökər, söhrətpərəst, bəzən isə ət-rafdakılara sensuz məhbəbbət bəsləyən, ya da heç kəsi gözü götürməyən bir insan olurdu. Ətraf mühitdən və insanlardan qeyzlənib cin atına minəndə belə, Mikelancelo öz sənətində təsəlli tapırdı. Bu hissələr onun əsərlərinə daxilən dinamik bir keyfiyyət qazandırır, özünün yüksək sənət ifadəsini tapırdı. Mikelancelonun hər bir əsəri onun daxil mübarizəsində, gecə-gündüz səngiməyən axtarışlarından soraq verir.

Deyilən əhritas və çilgınlıq Mikelancelonun bizə çatan portretlərində, onun yaratdıqlarında özünü qabarıq şəkildə büruzə verir. Həmin portretlər və əsərlər, üstündən az qala 500 il keçsə də Mikelancelonun ömrünə bir pəncərə rolunu oynayır.

Mikelancelo Buanarotti ilə bir ailədən çıxmışdı ki, əslində o ailədə böyük sənətkar yetişə bilməzdi. Onun nəslində heç kəsin sənətlə yaxınlığı olmayıb. Atası Lüdivok kiçik bir məmur idi, daha doğrusu Florensiya yaxınlığındakı kiçik bir şəhərin meri idi. Mikelancelo elə o vaxt, 1457-ci il martın 6-da dünyaya gəlmişdi. Onun anası haqqında məlumat azdır. Anası Françeska cavan yaşlarında ərə getmişdi. Çox vaxt xəstə olardı. Bu azmış kimi hamiləliyinin üçüncü ayında atdan yıxılmışdı. Mikelancelonun sağ qalıb-qalmaması sual altındaydı. Amma Allah onu qorudu və o sağ-salamat dünyaya gəldi. Bir müddət keçəndən sonra Mikelancelonu qardaşıyla birgə dağlarda yerləşən Settinyano kəndinə göndərirlər. Orda onları bir tibb bacısı saxlayır. Settinyano kəndi mərmər qayalarla əhatə olunmuşdu. Bütün Florensiyada istifadə edilən mərmər bu kəndin qayalarından aparılırdı.

Mikelancelo bütün bu illəri sonradan belə xatırladı.

Mikelancelo öz zamanəsinin məşhur, həm də uğurlu sənətcilərindən biri olub. Onun işləri o qədər yaxşı gedib ki, hətta bir çox sənətcilər məhz onun əlinin altında işləyiblər.

layacaqdı: «...Özümde olan bütün yaxşı keyfiyyətlərə görə, bu dağların havasına, bir də mənə südü-nü yedizdirən şəfqət bacısına minnətdaram. Çəkilə daş yarmağı da burada öyrəndim.»

Mikelancelonun anası daha üç oğul da dünyaya gətirdi. Bir qədər keçdikdən sonra ağır xəstələndi və dünyasını dəyişdi. Onda Mikelancelonun altı yaşı vardı. Anasını itirəndən sonra o, düz dörd il dağlar qoynundakı kənddə yaşadı. Oxuyub-yazmaq, savad öyrənmək əvəzinə, səhərdən axşamamca karxanada daş axtarı və həmin daşlardan fiqurlar yonurdu.

Mikelancelonun on yaşı olanda atası ikinci dəfə evləndi və öz ailəsi ilə şəhərə – Florensiyaya köçdü. Əlbəttə, şəhər mühiti Lüdivikin ailəsi, onun beş oğlu üçün geniş imkanlar açdı. Mikelancelo məhz Florensiyada ibtidai təhsil almalı idi. Fəqət onun təhsili başqalarından tamamilə seçilirdi. 15-ci əsrin sonunda Florensiya İntibahın ən yaraşlıq kraliça şəhəri adlanırdı.

İntibah dövründə sənət, eləcə də mənəvi dəyərlər özgə bir keyfiyyət kəsb edirdi. Belə ki, qədim Yunan və Roma mədəniyyəti orta əsrlərin təməlcini dini təlimlə çətinliklə uyşurdu. Yeni doktrina humanizmi adlanırdı. Belə bir təlim real dünyadan fərqli bir dünyanın mövcudluğuna şübhə yaradırdı. Bunun nəticəsində Avropada o vaxta qədər görünməmiş bir mədəni inqilab baş verdi.

Şəhərdəki sənət nümunələrinin çoxluğundan heyrətə gələn Mikelancelonun qəlbine rəssamlıq hakim kəsildi. Adı təhsil artıq onu maraqlandırmırdı. Çalışdığı-vuruşduğu yalnız rəssam olmaq idi.

Lüdivik Buanarotti rəssam olmaq həvəsində olan oğlunun bu istəyinə barmaqları yanaşdı. Çünki o vaxtlar rəssamlar adı qara fəhlədən azca üstün tutulurdular. Mikelancelo çox inadkar idi. Təbiətə tərs olan atası da onu bu yoldan döndərə bilmədi. Axırda Lüdivik məcbur oldu ki, oğlu 13 yaşında olanda onu Florensiyada sayılıb-seçilən bir rəssamın yanına şoyird qoysun.

O, hələki sadəcə olaraq rəng işi ilə məşğul idi. Çəkilən divar rəsmlərinin yerini boyayırdı. Azacıq vaxt tapan kimi, o kilsələrin, heykəllərin və şəhərdəki binaları bəzəyən tabloların surətini çıxarırdı. Həmin dövrdə ustad rəsam sayılan Cotto və Masaçconun çəkdiyi freskaları diqqətlə öyrənirdi.

Bu o vaxta qədər davam elədi ki, Florensiyada ən hörmətli şəxsiyyət sayılan Lorenzo de Medici Mikelancelonun çəkdiqlərini gördü və bəyəndi. Bu

şəxsiyyət sənət və sənətkarların qəyyumu sayılırdı. Həmin dövrün ən müdrik alimləri, sənətçiləri Lorenzo de Medicinin dövrəsinə yığılmışdılar. O, ən istedadlı cavan sənətçiləri öz sarayına toplayaraq, onlara hər cür qayğı göstərirdi. Medicinin sarayı və bağında qədim heykəllərin çox dəyərli kolleksiyası var idi. 14 yaşlı Mikelancelo, həyatında ilk dəfə olaraq, ən ciddi heykəltəraşlıq işini məhz bu bağda yaratmışdı.

Mikelancelo üçün daş yonmaq adi bir iş deyildi. O, daşın, mərmərin hərətini öz əllərində, bədəninə hiss edirdi. Günlər ötdükcə, Mikelancelo sənətin sirlərinə daha yaxından bələd olurdu. Ancaq uşaq təkəbbürünü də tərgitməmişdi. Bir dəfə Mikelancelo və cavan rəssam olan Pietro Torricano Florensiya kilsəsində freskaları öyrənirdilər. Sonradan Tarricano bunu belə xatırlayır:

«...Buanarottidə belə bir xasiyyət vardı. Başqalarını dolamağı, ələ salmağı xoşlayırdı. Bir dəfə belə bir iş mənim də başıma gəldi. Mikelancelo mə üçünsə məni ələ salıb güldü. Mən də özümü saxlaya bilmədim. Gücümü toplayıb onun burnunun üstündən vurdum. Öləne qədər Mikelancelo mənim bu avtoqrafımı özümə daşımağa məcbur oldu.»

Mikelancelonun başqa rəssamlara qısqanc münasibəti təkəcə Torricano ilə bitmir. O, neçə dəfə bu xasiyyətinin üstündə davaya düşmüşdü. Elə vaxt olurdu ki, o heç kəsə inanmır, ürək qızdırmırdı. Odu ki, hamının paxıllığını çəkirdi.

Bu illər ərzində Mikelancelonun daxili ələmi və intellekti İntibah dövrünün humanist dəyərləriylə zənginləşdi. Həmin vaxt geniş yayılmış olan xristian təlimi də Mikelancelonun yaradıcılığına dərinlən təsir göstərirdi. Hər iki təsir onun o illər yaratdığı əsərlərində özünü büruzə verir. «Madonna» heykəli həssas dini təfəssilatla yanaşı yadda qalır. Mikelancelonun 16 yaşının olmasına baxmayaraq heykəldə işləmə texnikası səliss, baxış nöqtəsi son dərəcə özəldir. «Kentavrın döyüşü» əsəri isə əfsanəvi fiqurları ilə, az qala partlayış dərəcəsinə qatan çılğınlığı ilə əlaqədardır. Hər iki keyfiyyət sonradan Mikelancelonun yaradıcılığında bir çox şedevrlərin üzə çıxmasına bilavasitə yardım göstərəcəkdir.

Mikelancelo Lorenzo de Medicinin sarayına ayaq açandan iki il sonra Lorenzo dünyadan köçdü. Bu Mikelancelo üçün son dərəcə böyük itki idi.

Odu ki, bu məşhur qəyyunun, ona atılıq qayğısı göstərən insanın vəfatından sonra sənətkar sa-

rayda qərar tuta bilməyib, atası evinə qayıtdı. Düzdür, onun bu ovqatı uzun müddət belə qala bilməzdi. Ona görə də o, ciddi-cəhdlə insan anatomiyasını, ayrı-ayrı əzaları daha diqqətlə öyrənməyə başladı. O vaxt kilsə insan meyllərinin yarılıb öyrənməsinə küfr elan etmişdi. Odu ki, Mikelancelo ölü-xanada xüsusi bir adam saxlayırdı ki, onun köməyi-lə insan əzalarının sirlərini açıb öyrənsin. Həm də bu sirlər onu dini sarıdan daha da kamilləşdirirdi.

Son dərəcə hissiyyatlı olan gənc sənətkar, Savanarola adlı bir fanatik rahibin moizələrinə tez-tez qulaq asırdı.

Hər halda güman etmək olar ki, gənc Mikelanceloya rahib Savanarolanın təsiri həddindən artıq olub. Ömrünün sonunda dahi sənətkar deyirdi ki, Savanarolanın səsi indi də onun qulaqlarındadır. Müəyyən mənada o rahibin fikirləri rəssamın «Sikstin» kapellasındakı rəsmdə özünü göstərir.

1494-cü ildə fransız kralı İtaliyaya təcavüz elədi. Florensiyada qarışıqlıq başladı və Mikelancelo şəhərdən çıxıb getməyə məcbur oldu.

Bir müddət Boloniyada qalandan sonra Mikelancelo Romaya pənah gətirdi. Romada xüsusi komissiya ona bir sənətkar kimi işləməyə icazə verdi. 1500-cü ildə meydana gələn «Pyeta» əsəri İsa peyğəmbərin cismini qollarının üstündə tutan Həzrəti-Məryəmi təsvir eləyir. Qəribə olsa da, rahib Savanarolanın küfr saydığı anatomik məşğələlər Mikelanceloya dahi bir sənət əsəri yaratmağa yardım göstərmişdir. İsa-Məsihin haldan düşmüş cismi o qədər real təsvir olunmuşdur ki, əsərə baxan bütün tamaşaçılar bu böyük sənət önündə sadəcə olaraq mat qalırdılar.

Əsərdə çıpq insan bədənində mövcud olan əzələ, vətər və sinirlər, eləcə də sümüklərin öyintisi o qədər gözəl əks olunub ki, bunun insan, ya ilahi qüdrətindən ortaya çıxdığını kəsədir bilmirsən. Elə bil sənətkarın əliylə bu möcüzəni tanıyılmışdır.

Həmin dövrdə belə bir sayıe də ortaya çıxdı ki, guya Mikelancelonun bu əsərini başqa bir sənətkar yaradıb. Odu ki, Mikelancelo gecə kilsənin pəncərəsindən keçərək Həzrəti-Məryəmin donunda öz adını yazmağa məcbur oldu.

Belə bir məziyyət gənc heykəltəraşın özünə və sənətinə verdiyi yüksək qiymətdən bir nişanədir.

«Pyeta» bir daha şübuta yetirdi ki, Mikelancelo ilahinin bəşəriyyətə rəva bildiyi əvəzolunmaz dahidir.

25 yaşında artıq Mikelancelo adlı-sanlı bir sən-

nətkar kimi tanınırdı. Ancaq bu hələ onun həyatının ən xoşbəxt çağı deyildi. Atası məktub yazıb ondan pul istəyirdi. Var-yoxunu evə yollayan Mikelancelo dilənçi kökündə ömür sürürdü.

Rəssamın atası Lüdivik Buanarotti şəxsiyyətə demək olar ki, miskin adam idi. Qazancı böyük deyildi, əli də təmiz olmayırdı. Hətta bir dəfə Mikelancelo atasının onun cibindən pul oğurlamaqda günahkar sayıb. Bütün bunlara baxmayaraq, Mikelancelo atasının hörmətini saxlayırdı. Demək olar ki, onu sevirdi.

O, atasına mütəmadi məktublara yazırdı: «Mənim əziz atam. Bəzən sizə yazdığım məktubun havasına görə görək məni əfv edəsiniz. Neyləmək olar, həyatda rast gəldiyim bir çox şeylərdən hirsənməyə bilmirəm. Pulum da gedir, üstəlik tale də üzümə gülmür. Bütün bunlara baxmayaraq, məni qul kimi bazarda satsalar belə, onun pulunu sizə göndərəcəyəm.»

Romada böyük sənət uğurları qazanmasına baxmayaraq, Mikelancelo öz doğma şəhəri Florensiyaya qayırdı. Elə bu məqamda Florensiya şəhər başçıları 35 il bundan əvvəl yarımçıq qalmış mərmər kompleksi başa çatdırmağı ona sifariş edirlər. Mərmər nümunələrini, ondakı yarıqları, cizgiləri diqqətlə öyrənəndən sonra o, mərmər çətinliyi təmizlədi. Öz köməkçilərinə o ətrafda gəzib-dolanmağı qadağan etmişdi. Dörd il sərsər zəhmətdən sonra nəhayət ki, Mikelancelo nəhəng mərmər heykəli ortaya çıxardı.

Hündürlükdə, tamaşaçıların başı üstündə dayanan Davudun heykəli sənətdə yüksək bir uğur idi. Bu incil qəhrəmanı, Mikelancelonun əvvəlki obrazları kimi sakitcə dayanıb dünyanın gəldi-gedərinə nəzər yetirirdi. Amma bu sakitliyin daxilində hansısa gözəgörünməz bir dinamizm, hərəkət gizləndirirdi.

Elə bil ki, Davudun bu heykəli Mikelancelonun o vaxta qədər bildiyi, öyrəndiklərinin nəticəsiydi. Çıpq şəkilə qarşıya çıxan Davud hər bir cəhətdən yeni idi. Şübhəsiz ki, bunu ortaya çıxarmazdan əvvəl Mikelancelo insan bədəninin bütün əzalarını diqqətlə öyrənmişdi. Davud sanki vətəndaş azadlığının və sərbəstliyin rəmziydi. Bu əsərdə heykəltəraşın özünün inandığı hansısa bir hikmət gizlənilib.

Davudun heykəlidən sonra Mikelancelo yer üzündə o vaxta qədər yaşamış heykəltəraşların ən dahisi sayıldı. Fəqət İntibah dövrü nəhənglər dövrüydü. Həmin dövrdə Mikelancelo ilə eyni zaman-

da özgə bir əvəzolunmaz dahi yaşamaqdaydı. Bu Leonardo da Vinçi idi.

Eyni dövrdə ömür sürsələr də, Mikelancelo və da Vinçi tamamilə bir-birindən fərqlənirdilər. Onların ikisi də çox yaşayıb, ikisi də məşhur «əzabkeş sənətkar» kimi tanındı.

Bələ hesab etmək olar ki, Leonardonun şöhrəti daha geniş, əsərlərinin taleyi isə uğurluydu.

Mikelancelo bunu anlayırdı və hardasa Leonardoya paxıllıq eləyirdi. O, başa düşürdü ki, gücü məmordə, heykəldə, tişə sənətindədir. Bununla belə rəngkarlıqda da hamıdan qabağa keçmək istəyirdi. «Sikstin» kapellasını bəzəmək üçün Roma papası Yulius heç kəsi deyil, məhz Mikelancelonu nəzərdə tutmuşdu. Beləliklə, 1508-ci il mayın 10-da müqavilə imzalandı. Nəhəng bir tavanda Mikelancelo düz dörd il rəssamlıq etdi. Belə deyirlər ki, Sikstin kapellasını bəzəyərkən onun 13 köməkçi rəssamı olub. Əlbəttə ki, həmin rəssamlar adı işlərinə yetirir, ancaq rəngkarlıqda məşğul olurdular. Əlbəttə, bu sifariş son dərəcə məsuliyyətli idi. Əsər və fiqurlar papa Yuliusun xoşuna gəlməyə də bilirdi. Bir də ki, Mikelancelo rəssamlıqda Leonardonun şöhrətini üstələmək fikrindəydi.

Bu iki dahini bir-birinə yaxınlaşdırən cəhətlərdən biri də bu idi ki, hər ikisi mütəmaddən olaraq bir-birinin ünvanına tikanlı sözlər, atmacalar yağdırırdılar. İş o yerə çatmışdı ki, hətta Leonardo heykəltəraşlığı və heykəltəraşları rəssamlıqdan qat-qat aşağı sənət saydı.

Leonardo yazırdı:

«Heykəltəraşlıq sənətdən daha çox bənalığa yaxındır. Heykəltəraş da, bəna da işləyəndə xeyli təkdir. Məmərin tozu heykəltəraş çörəkçiyə oxşadır. Adətən onların yaşadığı ev daş-kəsək qırıntılarıyla dolu olur.»

Mikelancelo bir dostuna yazdığı məktubda Leonardonun bu sözlərinə münasibətini belə bildirmişdi: «Əziz dostum, rəngkarlığı heykəltəraşlıqdan daha üstün sayan adam nə dediyini heç özü də dərk eləmir. Bütün aləmi qatıb-qarıdır. Mənim xidmətçim bəlkə də sənət barədə ondan ağıllı mühakimə yürüdüdü.»

1504-cü ildə Florensiya bələdiyyəsi bu qərara gəlmişdi ki, onların yeni salonu iki nəhəng freska ilə bəzənməlidir. Bu iki freska dövrün iki dahisində, Mikelancelo və Leonardo da Vinçiyə tapşırıldı. Mikelancelo və Leonardo da Vinçi belə bir yarışa çox-

dan hazırlaşdırdılar. Biri o birisinə üstün gəlmək istəyirdi. Deyilənlərə görə, hər ikisinin freskaları çəkməzdən əvvəl yaratdıqları eskizlər özləri dahiyanə idilər.

Rəssam Benvenuto Çellini öz törcümeyi-halında belə yazır: «...Dünyada nə qədim, nə də müasir rəssamlardan heç biri belə yüksək səviyyəyə gəlib çata bilməmişdir. Əsərlərin özləri deyil, hətta layihələrlə belə bütün dünya sənəti üçün bir məktəb idi.»

Çox təəssüf ki, həmin freskaların heç biri sona qədər çəkilmədi. Leonardoda da Vinçi o vaxt tamam yeni rəng tərkibləri axtarırdı. Ona görə də istər-istəməz freskanın üzünü həmin rənglərin ucubandan kəldilər. Mikelancelo isə daha vacib iş üçün Roma-yə çağırıldı. Beləliklə, iki nəhəng sənətkarın bu işi sona çatmadı.

Tarixdən məlumdur ki, papa Yulius ölməmişdən qabaq özünə sərđabə tikdirmək fikrinə düşür. Həmin sərđabəni məhz Mikelancelo yonmalıydı. Papa Yulius tarixdə təkcə Vatikanın rəhbəri kimi deyil, həm də ən dahi heykəltəraş Mikelancelonun qurub yaratdığı sərđabənin ziyəsi kimi qalmaq istəyirdi. Mikelancelo 40 fiqurdan ibarət bir abidə kompleksini yaratdı.

1508-ci ildə papa Yulius Mikelanceloya yeni bir sifariş buyurdu: Sikstin kapellasının tavanını bəzəmək!

Bu kapella üzərində işlədiyi müddətdə Mikelancelo hər cəhətdən yorulmuşdu. O bunu belə xatırlayırdı: «Bu tələdə nə qədər əzab çəkdiyimi desəm, inanmazsınız. Bəzən onu arzulayırdım ki, kaş sürgündə ölməyə külləng, iri-iri qayaları özəydim. Həmin sürgün mənim indi gördüyüm işin müqabilində inanır ki, toy-bayram olardı.»

Mikelancelonun həmin dövrdə maliyyə işləri yaxşı deyildi. Atası tez-tez ona məktub yazıb pul istəyirdi. Mikelancelo atasına yazırdı:

«Möhtərəm atam. Mən sizin məktubunuzu aldım və çox məyus oldum. Onu bilin ki, dünyanın hər hansı bir yerində olsam da, mən sizə hər zaman köməklik göstərməyə hazırım. Çox təəssüf ki, Roma papası il ərzində mənə bir quruş da pul verməyib. İşim də nəşə irəli getmir, ona görə də bunun müqabilində pul tələb etməyə haqqım yoxdur. Rəssamlıqla can-dərdi məşğul olaram. Çünki rəng işi mənim əsas peşəmdir deyil. Ancaq neyləməli, yaşam üçün bəzən əlimi rəngə də bulaşdırıram. Allah

bizim hamımızın dadına çatsın.»

Papa Yulius tez-tez Mikelanceloya baş çəkər, işin ləng getdiyindən gileylənərdi. Bir dəfə hətta hirsələnib ölməyə nə vərdisə Mikelancelonun başına vurdu. Mikelancelo günlərlə ac qala bilirdi. Amma bu boyda təhqirə dözmə bilməzdi. Ona görə də kapelladan düşüb, kilsədən çıxdı, Romadan tamamilə gedəcəyini söylədi. Hirsli soyuyan Roma papası Mikelancelonun yanına üzrxahlıq üçün adam göndərir. Bundan əlavə 500 dukat da zəhmət haqqı verir. Mikelancelo yenidən işə başlayır.

1512-ci ildə Mikelancelo o əsəri tamamlayır və şəhərə göstərir. Nəticə gəzlənilmədiyindən də artıq idi. Nəhəng tavan 33 dərəcə 300-dən artıq insan fiquru ilə bəzədilmişdi.

Mikelancelo Buanarrotti ömrünün 4 ilini bu şedevrə həsr etmişdi. Zəmanənin ən böyük heykəltəraş özünü böyük rəngkar kimi də tanıtmış oldu. 37 yaşında müasirləri onu «İlahi Mikelancelo» adlandırırdılar.

Sikstin kapellasındakı nəhəng şedevr ictimaiyyətə təqdim olunanadək dörd ay sonra papa II Yulius dünyadan köçdü. Onun ölümü Mikelancelonu həqiqətən sarsıtdı. O, papa Yuliusun sərđabəsində tamamlama işlərini aparmaq üçün çəkil-baltasını əlinə aldı.

1516-cı ildə dünyada papa Yuliusun sərđabəsi kimi tanınan heykəltəraşlıq şedevri artıq hazır idi. Deyirlər ki, Mikelancelo bu əsər üzərində işləyərkən qəlbindəki ağrı-acını yadından çıxarmaq üçün bəzən öz çəkicini dizinə çırpırmış...

1519-cu ildə Mikelancelo özünün ən azman layihələrindən birini – Lorenzo de Medici ailəsinin sərđabəsi üzərində işə başladı. Ömrünün düz on beş ilini buna sərf elədi.

Sonrakı illərdə Mikelancelo əvvəlcə qardaşını, sonra isə atasını itirdi. Mikelancelo yazırdı: «Pərvərdigara, sən mənə can-cəsəd, yaşamaq üçün qüvvət vermisən, fəqət indi mənə bu gen dünya dar gəlir. Elə bilirim, ruhum zindandır. Doğrudanmı ömrümün sonuna qədər ruhum, qəlbim bu zindandan qurtulmayacaq?»

Bu illər ərzində çəkdiyi iztirablar Mikelancelonu həm bir şəxsiyyət kimi, həm də sənətkar kimi dəyişmiş oldu. Romanın yeni papası III Pavel Sikstin kapellasındakı başqa bir freskanı təzələməyi Mikelanceloya tapşırıldı. Fəqət bu illər ərzində Mikelanceloda əvvəlki həvəs, ehtiras xeyli söngi-

mişdi. O, 26 il əvvəlki Mikelancelo deyildi.

Bu freskanı işləyən müddətdə Mikelancelo həyatında özünün ikinci məhəbbətinə – Vittoriya Kollonnaya rast gəlmişdi. Dul zədəngən qadın və İtaliya dövrü ziyahlarından biri olan Vittoriya katolik kilsəsində aparılan islahatların tərəfdarı idi. O, Mikelancelonun dini görüşlərinə yaxından təsir göstərdi. Mikelancelo öz çəkdiyi rəsmlərinin bir hissəsini həmin qadına həsr eləyib.

Sikstin kapellasındakı son freskalarında Mikelancelo axirət mövzusunda üz tutur. Artıq 7 ildən sonra başa çatan freska İsa-Məsihin Yerlə-Göylə bağlı təsəvvürləri üzərində qurulub.

Burdakı obrazlar – İsa Məsihdən tutmuş hamısı əzabkeşdir. Bu əsərdə nikbinlikdən, xoşbəxtlikdən, insanı sevindirən biləcəklər ünsürlərdən əsər-ələmət belə yoxdur. Burada İsa Məsih bəşər övladına nifrətlər yağdırılan bir obraz kimi təqdim olunur. Mikelancelonun «Qiyamət günü» təsəvvürünü ortaya gətirən bu freskada heç kəs cəzadan yaxasını qurtara bilməz. Bu əsərdə Mikelancelonun öz obrazı da var. O, həmin adamdır ki, Qiyamət günündə dərisini soyurlar. Bu freska tamaşaçılar arasında o qədər dəhşət yaratdı ki, hətta əsər ilk dəfə baxan Roma Papası düz üstə çöküb tanrıdan Qiyamət günü özünə mərhəmət diləməyə başladı.

Sonrakı papalar da Mikelancelonun bu freskasına müxtəlif qeydlər söyləyəcək, hətta bəzisi bu freskanı tamamilə divardan sıyırib atmağı məsləhət görəcəkdilər. Mikelancelo son freska ətrafında yaranan söz-söhbətə özünəməxsus torzdu fikrini bildirməyə çalışdı. Təzyiqlərə dözməyib Mikelancelodan «bu əsəri abırılı hala salmağı» tələb edən papanın elçisinə dahi sənətkar belə cavab verəcəkdilər:

- «Roma papasına deyin ki, onun istədiyi çox xırda məsələdir. Bunu yerinə yetirmək mümkündür. Əgər o bacarırsa, bu şəkli yox, dünyanı düzəltsin.»

Qeyd edək ki, istər son əsəri, istərsə əvvəlkiyərin dövrəsində zaman-zaman baş qaldıran mübahisələrə baxmayaraq, Mikelancelo özünün az qala 60 ildən artıq yaradıcılıq dövründə heç kəsdən söz götürməyib.

1546-cı ildə Mikelancelo o dövrdə ən cəsarətli memarlıq layihələrindən birini – Romadakı müqəddəs Pyotr kilsəsini öz boynuna götürdü. Düzdür, Mikelancelo dünyadan kəçəndə gilsə hələ yarımçıq qalsa da, mərkəzi hissə onun planı ilə yara-

dılırdı.

Mikelancelo 1564-cü il fevralın 18-də 89 yaşında dünyadan köçəndə özündən sonra heç kəslə müqayisə olunmaz dərəcədə məhsuldar, bənzərsiz bir irs qoyub getdi. Üstündən əsrlər keçəndən sonra belə milyonlarla insan bu gün onun əvəzolunmaz sənət incilərinə baxıb öyünürlər.

Onun sənəti hisslər, təcrübə və xəyallar prizmasından keçib gəlirdi. Həmin əsərlərə Mikelancelo qəlbinin hərərətini, insanlara, dünyaya məhəbbətini bəxş eləyirdi. Odur ki, dünyada zövqlər dəyişsə də, Mikelancelo sənətinə münasibət elə əvvəlki kimi qalmaqdadır.

Dahi sənətkarın şəxsiyyətini, həm də yaradıcılığını onun aşağıdakı sözləri gözəl ifadə edir:

- «İnsan nədir? – Yaşamaq eşqiylə coşan ürək, alovlu ehtiraslara yol göstərən könül, həmin ehtirastları üzə çıxaran istək...

Əgər mən hələ uşaqlıqdan sənət üçün yaranmışamsa, deməli, Allah-təala mənim qəlbimə gözəlliyə biganə qalmamağı, vurğunluğu bəxş eləyib. Bu Tanrının mənə vergisi, əzabı və lütfü idi...»

Məmmədsəfa Qasimov,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və
İncəsənət Universitetinin dosenti

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Bazin, Germain, *The Baroque*, New York, Graphic Society, Greenwich, Conn. 1968
2. Bertini, Luciano, *Masaccio*, Pennsylvania State University Press, University Park, 1967
3. Clark, Kenneth, M. *Leonardo da Vinci*, 2d ed., Baltimore, 1967
4. De Tolnay, Charlie, *Michelangelo*, 2d ed., 5 vols. Princeton University press, 1969-71
5. Fisher, Oscar, *Raphael*, Spring Books, London, 1964
6. Андреев А.Н. Культурология. Личность и культура. Минск, 1998
7. Гуревич П.С. Культурология. Учебник. - М., 1998
8. «Архитектура, изобразительное и декоративно-прикладное искусство с древнейших времён до эпохи Возрождения». Энциклопедия «Аванта +» (т. 7). М., 2000.
9. *Old masters*, edited by Herman J. Wechsler, Pocket Books, Inc., 1949
10. Петрухинцев Н.Н., 20 лекций по истории мировой культуры, издательство Владос, Москва, 2001